

SEMANA SANTA MARINERA DE VALÈNCIA

DEL 8 AL 17 DE ABRIL DE 2022

FIESTA DE INTERÉS TURÍSTICO NACIONAL

LIBRO OFICIAL DE LA
SEMANA
SANTA
MARINERA
DE VALÈNCIA
FIESTA DE INTERÉS
TURÍSTICO NACIONAL
DEL 8 AL 17 DE ABRIL DE 2022

CABANYAL • CANYAMELAR • GRAU

ÍNDICE

- 9 CONSEJO DE GOBIERNO & ASAMBLEA**
- 17 SALUDAS INSTITUCIONALES**
- 27 PROGRAMA OFICIAL DE ACTOS 2022**
- 61 MEMORIA DEL EJERCICIO 2021**
- 80 ACTO DE LA PROFECÍA
- 86 LA SETTIMANA SANTA DI ENNA
- 92 EL CENTRO DE DOCUMENTACIÓN DE LA SEMANA SANTAS MARINERA | *Bárbara Barberá Mañas*
- 96 LA SEMANA SANTA EN EL MEDITERRÁNEO
- 106 UNA PLAZA POR Y PARA LA SEMANA SANTA MARINERA DE AYER, DE HOY Y DE MAÑANA | *Francisco Celdrán Martínez*
- 109 EFEMÉRIDES**
- 133 AMAOS LOS UNOS A LOS OTROS**
- 134 COMO YO OS HE AMADO | *José Luis Barrera Calahorro*
- 142 FRATELLI TUTTI | *Juan Bautista Pons Salvador*
- 144 ENTREVISTA TOÑO CASADO | *Begoña Sorolla Sinisterra*
- 154 CÁLIZ DE LA PASIÓN | *Álvaro Almenar Picallo*
- 156 JESÚS, NUESTRO BUEN AMIGO | *Gabriel Balaguer Vallcanera*
- 160 NOS PREPARAMOS PARA LA SEMANA SANTA | *Concha Juan*
- 162 EL RETO DE MATEO | *Ana Pineda Puchade & Mar Pérez Martínez*
- 165 LA SETMANA SANTA DE VALÈNCIA ÉS MARINERA**
- 166 UNA SETMANA SANTA D'ESTIRP MARINERA | *Josep Vicent Boira Maiques*
- 172 EL ENCUENTRO | *BLA BLA BLA*
- 178 EL CRISTO DE MEDINACELI SE ACERCA AL MAR | *Juan Agustín Blasco Carbó*
- 182 DE LA MAR AL CEL. CAMPANERS I MARINERS | *Eliseo Martínez Roig*
- 188 CRISTOS EN LA MAR TAMBE EN ÈPOCA DE PANDÈMIA
- 191 LA SETMANA SANTA DE VALÈNCIA ÉS CULTURA**
- 192 MÚSICA ART I POESIA | *Francesc Amat i Torres*
- 196 EL DESENCLAVAMENT | *Pedro García Pilán*
- 201 LA OTRA MIRADA DEL COGRADE | *Vicente Sobrino Gómez*
- 214 LA REFORMA INTEGRAL DEL MUSEU DE LA SETMANA SANTA MARINERA 'SALVADOR CAURÍN' | *Gil-Manuel Hernández i Martí*
- 218 SALVADOR CAURÍN
- 220 MÚSICA I RELIGIÓ | *Josep R. Gil-Tàrrega*
- 224 EL CARACOL | *Hermanidad del Santo Sepulcro*
- 226 IN MEMORIAM**

DE LA MAR AL CEL

Campaners i mariners

PER ELISEO MARTÍNEZ ROIG

“[...] Esta torre nos atrae como irresistible imán, nos subyuga como la caricia de la madre y nos llena de tristeza cuando, lejos de la patria, su recuerdo se fija en nuestra mente”.

José Sanchis Sivera, *El Micalet de la catedral de València*, 1909

Quina fixació tenim els valencians i valencianes amb la nostra talaia, la nostra torre, el nostre campanar mare, la Torre del Micalet, o el Campanar Nou, com encara alguns s'atreveixen a nomenar-ho. Quan viatgem, quan som fora, quan emigrem, estem sota el domini d'aquesta atracció, que descrivia Sanchis Sivera. Però també quan som més a prop sentim eixa atracció, que no és nova. Durant generacions, els veïns i veïnes de València, dels voltants i també els visitants, s'han fascinat i han rendit culte a la mola de pedra, a la música que emana de les seues finestres, incorporant el símbol sonor tant al seu imaginari personal com al col·lectiu.

En els darrers anys que anem investigant la relació íntima entre la comunitat i el paisatge sonor de les campanes de la catedral, sempre ens hem interessat en la interacció entre la comunitat i les torres i les seues campanes al llarg dels segles. Un dels casos més interessants, sense dubte, és el dels “fills del Grao i del Cabanyal”, del que poca i discordant informació en tenim, llevat d'aquella trobada a la premsa històrica i d'un parell de referències a la bibliografia.

El temps de Passió no és temps de campanes. Les matraques de les torres, i també les de mans, les de carrer, marquen el temps de dol per la mort de Jesucrist. Les campanes, i fins i tot els rellotges públics, deixaven de sonar, evidenciant el buit en el temps normal. Trencant el silenci de la nit, el primer vol de campanes és al moment exacte del cant del Glòria de la Vigília Pasqual. Això és ara, ajudades pels motors que les fan sonar a la mitjanit. Però no fa tant aquest alegre primer toc de campanes, a tall d'esclat festiu, es realitzava el matí del Dissabte Sant, al voltant de les 10 del matí, acompanyades per coets i solta de coloms. Sempre iniciat per la catedral, era secundat per la resta de torres de l'horitzó valencià, i, era costum, sense que puguem concretar des de quin moment ni fins a quan, que veïns dels Poblat Marítims, mariners, individus de la Societat de Mariners, feren acte de presència a aquest vol de campanes.

Aquest ritual social, signe de cohesió de la comunitat dels poblats marítims, dels mariners, és sense dubte, un exemple de la importància dels rituals cíclics que les persones fem per tal de, com comenta Byung-Chul Han, reconèixer-nos. Una metàfora d'un viatge repetit, a un destí, (raonat, com veurem), no fa més que dotar de sentit i fonamentar les bases socials que ens ofereixen estabilitat i permanència en l'espai i temps (Byung-Chul Han, 2020).

En aquest cas, la memòria oral suposaria una font d'informació per tal de poder conèixer l'amplitud del fet en l'imaginari col·lectiu. Però, per poder comprendre un poc el seu sentit, la raó d'existir, de fer-se realitat any rere any, hem de buscar també algun indici als documents. És en aquest punt on trobem poques referències al fenomen dels mariners. Esperàvem trobar-ne a les consuetes, els manuals de costums de la catedral, on s'expliquen al detall les litúrgies i també els tocs de les campanes, al llarg dels segles, però no ha sigut així. Així i tot, sí que ens parla breument Sanchis Sivera, al seu extens volum dedicat a la Catedral de València, quan presenta diverses antigues tradicions entre elles:

[...] y el toque de gloria, que efectúan aficionados de los vecinos poblados marítimos, á los que se les regalan las tortas benditas en recompensa de su Trabajo, especie de panes de cera roja bendecida, que llevan de releve los instrumentos de la Pasión, cuyos panes colocan devotamente en los camarotes de las barcos, ó en las puertas de las casas.

És cert que poca informació rigorosa dona aquesta anotació. Però ens introdueix plenament a la curiositat del fet. No ens detalla si són els mariners, i per quina raó existeix aquesta antiga tradició. Uns pans de cera? Quin significat

tenen? Per què regalats als campaners visitants? Aquests dubtes són la base de partida de la nostra curiositat i investigació. Però reparem primer en com els nomena Sanchis Sivera: Aficionats.

Sempre parlem de campaners, executors dels tocs de campanes a les nostres torres. Però quan la cosa va sobre la ciutat de València, indiscutiblement hem de parlar d'una categoria poc coneguda o divulgada, com eren els aficionats a les campanes. El Dr. Llop i Bayo (2003), dedica un monogràfic a aquests aficionats, que contemplaven i gaudien dels tocs de campanes, dels quals a alguns els agradava escoltar les campanes des de la torre mateixa, i d'altres preferien fer-ho des de llocs escollits. Segurament, molts d'estos aficionats també participarien d'alguns tocs de campanes, inclús a la torre del Micalet. La referència als veïns o mariners que acudien el Dissabte Sant, com d'altres aficionats, també la trobem a diversos articles periodístics (Las Provincias: 1908, 1910).

Les fonts periodístiques han sigut un element aclaridor, d'algunes qüestions que fèiem adés. La primera d'elles, l'antiguitat d'aquest ritual no l'hem pogut

desxifrar, ja que les referències solen ser prou ambigües. Per exemple, en l'any 1899, (Las Provincias, 29 de març) no se'ns aporta més informació que és una antiga pràctica, sense especificar: *El toque de Gloria en el Miguelete correrá á cargo de los marineros del Grao y Cabañal, según es ya antigua práctica entre ellos*. Al 1903, al mateix diari, es torna a mencionar la fita, sense més informació

Una possible raó a aquesta visita ritual i participació en els tocs de campanes per part de veïns mariners la trobem també al diari Las Provincias, de l'11 d'abril de 1903, quan se'ns torna a informar que *El toque de Gloria lo efectuarán esta mañana, en el Miguelete, según antiquísima costumbre, los marineros de los poblados del Grao y Cabañal, quienes hacen gala de su destreza para voltear las once campanas, que se conocen con los nombres de María, Manuel, Jaime, Andrés, Vicente, Pablo, Narciso, Bárbara, Violante, Ursula y Catalina. Este trabajo es en pago todavía de la ahumada ó falla que se encendía todas las noches en lo alto de la torre, y que era como el parte "Sin novedad", que se pasaban unos á otros los torreros*.

Llevat del dubte que tenim del fet que Dissabte Sant voltejaren les 11 campanes, (segurament en serien només les cinc grans, com diuen les consuetes), centrem l'interés a la fumada, o falla, ja que dona prou de sentit i significat a aquesta fita anual. Llegint de nou a Sanchis Sivera, trobem informació molt valuosa sobre la "fumada", que no era altra cosa que una foguera que s'encenia cada nit al terrat de la Torre del Micalet, al toc de les primeres oracions. Menciona Sanchis Sivera la referència de Cruilles en la seua Guia Urbana on es diu que els Jurats manaren fer per primera vegada fogueres i fumades el 14 d'agost de 1516. Aquest foc o fum, com diu Ecebé a Las Provincias el 1903, respon a un sistema de comunicació i defensa del litoral, a través d'un sistema de vigilància des de punts visibles en diferents trams, amb guàrdies. Segons Cruilles, el sistema que s'adoptà per comunicar-se és heretat d'un antiquíssim, llarg temps empleat pels musulmans, i que segurament tindria antecedents de cultures anteriors. Aquest sistema distingia entre el foc, empleat de nit, que alertava als punts propers de perills que arribaven per la costa, i el fum, la fumada, a una hora concreta cada dia, que significava que tot anava bé, sense novetat. Si la fumada era doble, aleshores tenia significat de perill, però si el guardià del punt del campanar de la catedral llançava la foguera al carrer, caient des de la terrassa, era motiu de gran alarma. Aquest costum de fer foc per a transmetre la no novetat, va ser mantinguda fins a principis del segle XX, pel campaner Mariano Folch, qui cada nit encenia un munt de palla, per exemple, fent una breu foguereta al terrat, ben coneguda com "La Falla del Micalet" (Llop i Bayo, 2009).

Per als estudiosos i estudioses, aquestes tradicions que pensem antiquíssimes han d'estar motivades per raons d'utilitat per a la comunitat, en un gran percentatge de casos, com aquest. Clar estava que alguna relació tindria a veure amb la participació, amb la peregrinació dels mariners cap al campanar catedralici. Descobrim ara que l'agraïment, per part dels treballadors de la mar, pel sistema de vigilància i alertes podria haver motivat aquest ritual. Enllaça açò

també amb els usos i funcions del nostre campanar com a element social, de defensa i protecció, sent un referent visual, a més de sonor.

Trobem moltes més referències a la premsa de principis de segle (1904, 1905, 1906, 1908, 1910, 1913, 1929) de diversos diaris, principalment de Las Provincias, La correspondència de València, i Diario de València. En aquestes successives notes es fa repetida menció que el toc del Dissabte Sant va a càrrec dels mariners, dels aficionats, de membres de la Societat de Mariners (1913), segons antiga tradició (sense concretar res més), i que als mariners se'ls entreguen aquestes plaques de cera roja (en algun cas menciona cera verda) amb relleus dels elements de la Passió, i que es col·loquen als seus vaixells o a les façanes de les cases, com a símbol de protecció contra les tempestes. Que interessant seria trobar fotografies antigues, o referències a la seua forma!

Una darrera nota rellevant que volem comentar, seria la darrera trobada (fins al moment d'escriure) de l'any 1934, també de Las Provincias. En ella no es relata el toc dels mariners, sinó que fa menció als diversos tocs de campanes de la catedral per la Festa Grossa, el Corpus. I la destaquem perquè se'ns diu que una campana, l'Andreu, una de les campanes mitjanes, és nomenada la "campana dels mariners". Podem pensar que tanta seria la importància de la interacció dels mariners amb els campaners, com per a nomenar una campana pròpia. També pot ser que aquells mariners que peregrinaven, només tocarien aquella, com diu Enrique Moya Casals al seu article.

Siga com siga, és evident l'interés que ens suscita tota participació de la comunitat en el paisatge sonor que conformen els tocs de campanes a la Torre del Micalet i a la ciutat de València. I aquesta és una de les fites que pensem amb alegria. Les campanes sonaven i sonen per i per a tots i totes, i la comunitat se sentia, i continua sentint-se, interpel·lada, partícip, d'una antiga música comunitària.

La Torre del Micalet continua oberta a la comunitat, sent un lloc de trobada per a molts veïns i veïnes, visitants i campaners i campaneres. Un lloc de pelegrinatge, com aquell que feien els mariners, en agraïment a la torre campanar que els era de guia i els donava la seguretat en la mar, avisant dels perills. I cantant també amb ells i per a ells, l'alegria de la Pasqua

ELISEO MARTÍNEZ ROIG *és investigador i campaner de la catedral de València*

PORTADA

*“La esperanza del penitente”, de Luis Damián Yelo Moya, 1er premio de la XXI edición del
Concurso Nacional de Carteles de la Semana Santa Marinera de València*

EDITA

Junta Mayor de la Semana Santa Marinera de València

Calle del Rosario 3 - 46011 València

Teléfono: 96 324 07 45

www.semanasantamarinera.org

Facebook & Instagram: @jmssmv

DISEÑO & MAQUETACIÓN

Daniel Reverter Dalton

reverterdalton@gmail.com

FOTOGRAFÍAS

*Archivo Junta Mayor de la Semana Santa Marinera de València; María José Tomás Carles;
Rafael Montesinos; Miguel Pelegrí; Eliseo Martínez, Biblioteca Nacional de España*

ILUSTRACIONES

Página 59: “Mañana de la Resurrección” (1978), de Sadao Watanabe (1914-1996).

Página 135: “La última cena” (1973), de Sadao Watanabe (1914-1996).

Página 138: “Jesús lavando los pies de su discípulo” (1988), de Sadao Watanabe (1914-1996).

Página 145: “El buen samaritano” (1965), de Sadao Watanabe (1914-1996).

Página 154: “El buen pastor” (1977), de Sadao Watanabe (1914-1996).

Página 174: “Jesús se encuentra con su madre” (c. circa 1910-1920), de Eric Gill (1882-1940).

IMPRESIÓN

www.imprensa.es

DEPÓSITO LEGAL

V-1023-2011

*La Junta Mayor de la Semana Santa Marinera de València advierte de que en este libro son
responsables de los artículos incluidos los propios autores.*

